

Vi løser ikke landbrugets mange udfordringer uden en jordreform

At udtage kulstofrige lavbundslande er et af de vigtigste elementer i de forestående forhandlinger om landbrugets klimaindsats. Men de skal gøres til del af den samlede jordreform, regeringen har lovet, hvis det skal ende i ægte løsninger frem for konflikt, siger projektformand

Jørgen Steen Nielsen

Udtagning af kulstofrige lavbundslande som denne mark på Vestsjælland er et af de vigtigste redskaber i klimaomstillingen af landbruget. Stopper man dræning og dyrkning af disse lavtliggende landbrugslande, vil de vende tilbage til naturtilstanden og blive vandmættede eller oversvømmede, og det kan effektivt bremse CO₂-udsivning

SARAH HARTVIGSEN JUNCKER

INDLAND

17. februar 2021

I disse uger varmer regering og Folketing op til forhandling om de redskaber, der kan sikre landbrugets bidrag til det nationale klimamål om 70 procents reduktion

af drivhusgasudledningerne i 2030. Landbrugssektoren er, bredt defineret, ansvarlig for op mod 35 procent af de danske udledninger, og gennem de seneste 15 år er erhvervets udledninger næsten ikke faldet.

Udfordringen er enorm og en forklaring på, at regeringen har skrottet det udspil til en klimaaf tale, som ellers lå klar i november hos fødevare- og landbrugsminister Ramus Prehns (S) forgænger, Mogens Jensen (S). I stedet er man begyndt forfra med samtaler med partierne, erhvervet, fagfolk og andre aktører i håb om at skabe en – med ministerens ord – 'national konsensus' om indsatsen. Hvornår og hvordan man når i mål med en klimaaf tale for landbruget, ved ingen – tidligst i slutningen af marts, vurderer informerede kilder. Hvad alle ved, er, at det haster.

Alle ved også, at udtagning af kulstofrige lavbundslande er et af de vigtigste redskaber i værktøjskassen. Stopper man dræning og dyrkning af disse lavtliggende landbrugslande, vil de vende tilbage til naturtilstanden og blive vandmættede eller oversvømmede, og det kan effektivt bremse CO₂-udslipning.

Diskussionerne og uenighederne går på, hvor store lavbundsarealer man kan udtage med god klimaeffekt. Miljø- og Fødevareministeriet har defineret <<https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/MOF/bilag/781/2254996.pdf>> et 'totalt potentiale for udtagning' på 38.000 hektar frem til 2030, mens Klimarådet tror på et meget større potentiale. Landbrug & Fødevarer taler sammen med Danmarks Naturfredningsforening for at sætte 100.000 hektar som politisk mål. Det samme går SF og Enhedslisten til de forestående forhandlinger med. Den politiske armlægning handler dermed også om, hvor mange flere statslige kroner der skal afsættes til formålet.

Det skal gøres rigtigt

I virkeligheden er dilemmaet et andet: Det haster enormt med at udtage de klimabelastende lande, men skal det lykkes og gøres rigtigt, må det have sin tid og ske i en større sammenhæng.

Det påpeger Søren Møller, formand for projektet 'Fremtidens bæredygtige landskaber <<https://collectiveimpact.dk>>' under samarbejdet Collective Impact. I projektet, finansieret af Realdania, deltager landbruget, de grønne organisationer, kommunerne, energiselskaber og vandselskaber. Deres fælles ambition er i al sin enkelhed at bane vej for »en stor jordreform i Danmark, som skaber en bæredygtig anvendelse af vores landskaber i forhold til klimaudfordringerne, vandmiljøet,

landbrugets driftsøkonomi, landdistriktsudvikling, biodiversitet og rekreative muligheder«.

Til dato har samarbejdet gennemført fire lokale demonstrationsprojekter med jordudtagning via såkaldt multifunktionel jordfordeling, sammen med kommuner og landbrugsorganisationer. Arbejdet har inspireret til en pulje til multifunktionel jordfordeling under Landbrugsstyrelsen og en klima-lavbundsordning i Miljøministeriet. Her er yderlige projekter i gang.

– Søren Møller, alle ved, at vi har akut brug for en klimaplan for landbruget, der sikrer markante CO2-reduktioner inden 2030. Hvordan kan det forenes med en omfattende jordreform, der også inddrager de lokale aktører og nødvendigvis tager tid?

»Vi kan hurtigt udtage lavbundsjord, det er bare et spørgsmål om lovgivning og penge nok til erstatninger. Men ét er, at lavbundsjord ikke dyrkes mere – det har naturligvis en effekt. Det kræver imidlertid tid og investeringer at bringe arealerne i en optimal tilstand i forhold til klima, miljø og biodiversitet.«

»Og presser vi hurtige løsninger igennem, kan det blive meget dyrere og skabe megen modstand og dybe konflikter. Landmændene ved godt, at der skal ske forandringer, men det skal ske på en måde, så de kan se sig selv i det. Jeg tror, det er ved at gå op for alle, at udtagning af lavbundsjord ikke er et quickfix. Det er et oplagt redskab, men det tager tid og skal gøres rigtigt, for at vi får fuld valuta for investeringerne.«

Multifunktionel tilgang

Collective Impact arbejder for »en multifunktionel tilgang« til jordudtagning og omfordeling af jorden demonstreret i de fire pilotprojekter i kommunerne Jammerbugt, Skive, Ringkøbing-Skjern og Mariagerfjord. Multifunktionel jordfordeling handler om, at flere problemer må løses på én gang, og at der derfor er flere hensyn, der skal varetages, flere parallelle indsatser, som er nødvendige, og flere lokale aktører, som må inddrages i en dialog-, planlægnings- og realiseringsproces, der typisk er tidskrævende.

»Et af problemerne i landbruget er, at en bedrift ofte består af en række spredte ejendomme inden for en radius på op til 30 kilometer. Vi bliver nødt til at finde et redskab til at få samlet bedrifterne omkring gårdene igen, så vi får mindre tung

trafik og fornuftigere håndtering. Det vil styrke landbrugets driftsøkonomi, hvis vi kan samle de gode landbrugsjorder rundt om driftsbygningerne.«

En sådan jordfordeling, hvor man bytter eller handler arealerne, er central i den multifunktionelle tilgang.

»Vores projekter viser, at den samfundsøkonomiske effekt af omlægningen bliver markant størst, hvis man går multifunktionelt til værks. De viser også, at der kan skabes lokal forståelse og velvilje til væsentlige forandringer, når målet samtidig er, at det skal blive bedre at bo og drive erhverv i det berørte område. Det er en tilgang, som i den grad lever op til klimalovens målsætning om, at den grønne omstilling skal ske på en måde, som udvikler erhvervslivet og landdistrikterne.«

»Vi skal udtage landbrugsjord, skabe mere natur og mere grøn energistruktur, vi skal forbedre landsbymiljøer og samle landbrug på mere bæredygtige og mere økonomiske enheder – håndterer vi det i sammenhæng, bliver det, som når man har lavet byfornyelse. Det handler jo også om en række kombinerede indsatser.«

Det samlede billede

Søren Møller fortæller, at erfaringerne fra de fire pilotprojekter er gode.

»Projekterne starter med en fælles oplysningsproces, hvor vi skaber en fælles indsigt i det lokale landskab og i de muligheder og problemstillinger, som knytter sig til det. Derefter beder vi folk komme med deres ønsker og forslag til forandringer, som kan gøre området mere bæredygtigt. Det tager tid, men min pointe er, at alternativet tager længere tid. Det er bedre at møde folk ved køkkenbordet end i retssalen. Det kan godt være, det tager fem år at få en lodsejer med på projektet, men det er bedre, end at han aldrig kommer med.«

I den nationale politiske kontekst kniber det stadig.

»Politikerne forstår endnu ikke, hvor vigtigt det er at tænke tingene rigtigt fra starten og spørge 'hvem skal involveres, og hvad er det samlede billede?'. Man siger 'Her skal være en vindmølle eller et solcelleanlæg' eller 'her må du ikke længere dyrke din jord'. Det bliver ikke sat ind i en sammenhæng. Det er desværre ikke en dårlig joke, at politikerne mangler jordforbindelse,« siger Søren Møller.

»Vi angriber nogle sammenhængende problemstillinger med alt for simple værktøjer. Man kan ikke løsne en skrue med en hammer, men det er det, der sker lige nu. Værktøjet for kommunerne er ikke skruet ordentligt sammen, fordi hver

embedsmand sidder og vogter på sit område. Og i Folketinget sidder der en fødevareordfører, en klimaordfører, en energiordfører, en landdistriktsordfører – de graver sig ned i hver deres område og får hver en pulje, som de kan profilere sig med over for vælgerne. Det kan vi ikke bruge til noget. Vi bliver nødt til at lave nogle rammer for en landskabsmæssig forandring, der er bæredygtig, og det går på tværs af en række puljer og ordførerskaber.«

Hvis rammerne først bliver rigtige, er der ifølge Søren Møller aktører, der står klar til at investere betydelige beløb i omlægningen af landskabet og landbruget.

I dag er der mindst tre forskellige ordninger, hvor man kan søge penge til jordfordeling eller udtagning af lavbundsjorder. Den største pulje har afsat samlet 2,66 milliarder kroner til udtagning af lavbundslande i tiden frem til 2030. Det rækker ifølge regeringen til beskedne 15.000 hektar.

»Jo flere statslige puljer og jo flere statslige instanser, der skal administrere det, desto mindre kommer det til at fungere. Hvis man sætter penge af på en mere enkelt måde, kommer de helt sikkert i spil. Og der er brug for flere penge. Med et beløb svarende til det, der gives i erstatning til minkavlerne, kunne vi lave en grøn revolution. Og jeg garanterer, at der kan tilvejebringes to-tre gange så mange penge fra investorer og fonde, hvis blot vi får de rigtige redskaber.«

Jordreformen

Netop fordi det tager tid at gennemføre omlægningen af landbruget, haster det med, at regeringen får sat kød og blod på sin egen målsætning om en jordreform, siger Søren Møller med henvisning til løftet i det politiske forståelsespapir, der lå til grund for regeringens tiltræden i 2019. Heri hedder det, at »en ny regering vil tage initiativ til en jordreform«.

Det er snart to år siden, og et udspil blev sidste sommer efterlyst i [en fælles appel](https://www.kl.dk/forsidenyheder/2020/juni/debatindlaeg-danmark-har-brug-for-en-ny-jordreform-der-styrker-det-lokale-demokrati-og-klimaet/) fra Landbrug & Fødevarer, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Energi, Kommunernes Landsforening, Middelfart Kommune samt Fremtidens bæredygtige landskaber.

Et opgør med silotænkning og den sektoropdelte tilgang til landskabet hos de statslige myndigheder var det centrale budskab.

»Der er vist ingen i regeringen, som ved, hvad det indebærer at lave en jordreform, og man har politisk overset, at der faktisk er en historisk enighed mellem landbrugets organisationer og andre aktører om, at vi har brug for en samlet reform, der håndterer flere problemer i sammenhæng,« siger Søren Møller.

»Det er bedre for klimaet, miljøet og naturen, at vi kommer i gang med det, end at man råber 70 procent. Jeg vil på ingen måde sænke ambitionsniveauet, men nu er udvikling af metoder vigtigere end slagsmål om procentsatser.«

– Ser du en national leder, der formår at gøre dette til et fælles projekt, ligesom man har gjort det med indsatsen mod pandemien?

»Ethvert lederskab ved, at hvis man har for mange dagsordener, så drukner de i hverdagens hvirvelvind – der kommer hele tiden noget ind fra højre, som betyder, at man ikke får tingene gjort. Så hvis ikke man er meget fokuseret på det allervigtigste, så kommer det ikke til at ske.«

»Lad mig derfor sige det klart: Klimadagsordenen er det allervigtigste, og det kommer til at styre vores afgiftssystem, vores transportsystem, jordreformen, uddannelsespolitikken og så videre.«

»Vi kommer til at holde fokus på det, og vi skal måles på, at vi kommer i land. Og det skal og må være en reform hen over midten i dansk politik, for den skal række 30 år ud i fremtiden. Landbrugets organisationer, kommunerne og de grønne organisationer er klar til et langt sejt træk. Det vil landmændene og befolkningen i landdistrikterne også være, når de kan se rammerne for, at de er med til at skabe en bedre fremtid for sig selv. Derfor synes jeg, at fødevare- og landbrugsminister Ramus Prehns træk om inddragelse og dialog er fornuftigt og klogt.«